prins van Babel, te Jeruzalem. En dit nu staat er niet. Er staat: de *Koning* van Babel. Doch wat ligt hierin nu hinderlijks? Daniel schreef dit eerste hoofdstuk in het Hebreeuwsch, en alzoo zeer vermoedelijk lang na zijn in gereedheid brengen van de hoofdstukken II—VII, die reeds voor lang in het Chaldeeuwsch waren opgesteld, toen hij het tweede deel veel later aan het eerste deel toevoegde en saam hoofdstuk VIII—XII in het Hebreeuwsch stelde. Dit kon moeilijk anders geweest zijn, daar toen de Perzen de leiding hadden verkregen, en het met Nebucadnezar gedaan was. Daniel sprak derhalve in hoofdstuk I : 1 uit de herinnering van voor vele jaren, toen de Kroonprins reeds lang niet alleen Koning geworden was, maar zijn rijk ten slotte had zien ondergaan. Voor een man nu als Daniel, die zelf jarenlang aan het Hof van Koning Nebucadnezar geleefd, gebloeid en geheerscht had, was het volkomen natuurlijk, dat hij, op 't verleden teruggaande, reeds in het derde jaar van Jojakim van hem, niet precies als kroonprins, maar als van den grooten Koning sprak, wiens luister hij van zoo nabij gekend had. Wie thans nog van den eersten Napoleon spreekt, maakt in zijn verhaal geenszins altoos een onderscheid tusschen Napoleon als Consul en als Keizer. Het is altoos Napoleon als Keizer, waaraan de latere historieschrijver denkt, als hij van den grooten Napoleon te getuigen heeft.

Hier komt dan nog bij, dat de Grieksche historieschrijvers, met name Herodotus, blijkbaar niet geheel op de hoogte van het gebeurde waren, en dat zelfs Xenophon zich vergiste. Veeleer schijnen Berosus, de Babylonische priester, en anderen de juiste toedracht der zaak in het oog te hebben gehouden. Men leze en herleze dan ook slechts de uiterst nauwkeurige en breede betoogen, die niet alleen Kliefoth, Zündel en Kranichfeld, maar met hen Keil en zoovele anderen, ter bestrijding van deze onjuiste uitspraak der critiek, ten beste gaven. Er is in geheel deze critiek geen enkel punt, hoe onbeduidend ook, dat niet door bestrijding, stiptelijk en met onweerlegbare gegevens, weerlegd is. En nu teruggaande op wat we over het nimmer notarieele karakter van de uitlatingen en mededeelingen der schrijvers van de heilige boeken zoo straks opmerkten, treft het te meer, dat hier de volstrekte wederlegging van de geopperde bezwaren door mannen van den eersten rang niet slechts ondernomen, maar met kracht doorgezet is. Met zulk een kracht zelfs, dat thans de poging om reeds het eerste vers van Daniel als geheel onjuist voor te stellen, al meer omsloeg in een aan het licht doen treden van de bijzondere beteekenis, die juist deze mededeeling in het eerste vers voor een juist inzicht van het gebeurde ons biedt. En of men nu van de zijde der critici al beweert, dat verdere bestrijding van de echtheid van Daniel veilig uit kan blijven, daar het nu reeds uitgemaakt is, dat het enkel verzinselen ons aanbiedt, de indruk dien deze taal der hooghartigheid achterlaat, is toch geen andere, dan dat wie zóó spreekt, gemeenlijk de voelhorens mist, om met kennis van zaken in dit heilige geding mee te spreken, maar zich van dit gemis niet bewust is.

Dr. A. K.

---

1) Voor verreweg de meeste lezers van dit artikel kan niet nader op het verschil tusschen het 3e en 4e jaar van Jojakim, dat zich hier voordoet, worden ingegaan. Toch zij hier in een noot een korte nadere toelichting aan toegevoegd voor hen, die de noodige kennis bezitten om de gereede oplossing van dit geschil in te zien. Uitgangspunt is hierbij dan, dat Nebucadnezar niet pas toen hij aan het bestaan van den Joodschen Staat feitelijk een einde maakte, Jerusalem aanviel, belegerde, innam, plunderde en verwoestte, maar dat hij reeds vooraf in een vroegere expeditie Jerusalem zijn overmacht deed gevoelen, het aan zich onderwierp, en het noodzaakte én door het afstaan van ballingen én door het toestaan van tempelberooving, te zwichten voor geweld; en het is deze eerste vercvering van Jerusalem, waarop Daniël dan doelt, als hij in 't eerste vers van zijn boek medêdeelt, dat in het derde jaar van Jojakim's regeering, Nebucadnezar tegen Jerusalem optoog. Het was, toen deze eerste expeditie haar macht aan Jerusalem gevoelen deed, naar luid van hoofdst. I : 1, het *derde* jaar van Jojakim's bewind, en voor heel het toenmalig Oosten een zeer spannend moment. Assyrië was teruggedrongen en Babel naar voren getreden, maar tegelijk was in Egypte Pharao Necho heerscher geworden, en deze zon er op om in West-Azië zijn oppermacht te bevestigen en het optreden van een groote macht bij Tiger en Eufraat tegen te gaan. Hij vestigde daartoe een sterke militaire macht bij Karchemis, en was er in geslaagd te Jerusalem Koning Jojakim als zijn vasal de kroon te doen aanvaarden. Hij had daartoe Josia's leger moeten overrompelen, en toen na diens dood Joahaz als koning te Jerusalem was uitgeroepen, besloot hij dezen Joahaz op zij te dringen, en zoo besteeg toen Jojakim in diens plaats en als Pharao's vasal, in de laatste maand van 610 vóór Christus den troon van David. Te Babel zag men het zeer ernstig gevaar van dit opdringen van de Egyptische macht terstond in, en de toenmalige Koning van Babel, Nabopolassar, achtte het in overleg met zijn ministers noodzakelijk, niet langer te aarzelen, maar zoo mogelijk aanstonds aan Pharao den steun dien deze in Jojakim vond, te ontnemen. Daartoe zond hij toen in 607 een aanzienlijk leger naar het Westen, en zoo ook naar Jerusalem, om hier de Egyptische overmacht zoo mogelijk te breken. Het leger dat hij daartoe uitzond, stelde hij onder het bevel van den toenmaligen Kroonprins Nebucadnezar, en dit te eer, daar toen reeds meer en meer bleek wat eminale persoonlijkheid, wat machtig veldheerstalent, en wat regeerzin in dezen Kroonprins al meer aan het licht kwam. Deze veldheer-kroonprins Nebucadnezar toog toen eerst tegen Egypte op, en versloeg bij Karchemis in de vierde maand van het jaar 607 v. Chr. de hoofdmacht van Pharao's leger, en slaagde er kort daarop in, ook op het gebied van Palestina de bezettingen en legerafdeelingen die Pharao er had weten te vestigen, zoo doortastend aan te grijpen, dat Pharao's macht hier voor goed gebroken was. Dit nu sloot in, dat ook de invloed, dien Egypte zich in Jerusalem had weten te verzekeren, door Jojakim als vasal-Koning aan te stellen, geknakt moest worden. Jerusalem was een sterke vesting, en het beleg van Jerusalem kostte tijd. Toch werd in de 9e maand van 607 v. Chr. de tempelstad ingenomen. Met Jojakim werd toen accoord gesloten, en te Jerusalem kocht men den tijdelijken vrede door in tempelroof en in het uitvoeren van ballingen te berusten. Als ballingen koos de overwinnaar toen eenige talentvolle jonge mannen van aanzienlijke families uit. Deze werden te Babel terstond aan een Chaldeeuwsche priesterinrichting toevertrouwd, om ze geheel in het Chaldeeuwsche recht en in de Chaldeeuwsche hofusantiën op te voeden. Drie jaren zou die leertijd ook voor Daniël en zijn drie vrienden duren, en daar deze paedagogische opleiding begon in het jaar 607 v. Chr., moet ze in het jaar 604 v. Chr. afgeloopen zijn geweest. Nebucadnezar nam met dit doel deze jonge mannen niet zelf mede, maar zond ze onder hooge escorte naar Babylon vooruit, terwijl hij zelf alsnog in West-Azië achterbleef, om zoo mogelijk aan de Egyptische macht elk weeropkomen te beletten, en van de Tiger tot aan de Middellandsche Zee de Babylonische macht te grondvesten. Aan dit voornemen nu in West-Azië kon hij intusschen geen afdoend gevolg geven, daar in het midden van 608 hem het bericht uit Babylon bereikte, dat zijn vader Nabolopassar gestorven was, en hij alzoo als Troonopvolger de kroon had te aanvaarden. Jojakim werd dan ook niet afgezet, maar bleef, nu onder Babylon's oppermacht, koning. Van trouw aan Nebucadnezar was echter bij hem geen sprake. Het samengaan met Egypte b'eef hem veeleer aldoor bekoren. Zoo verliepen er drie jaren na de eerste vercvering van Jerusalem door Nebucadnezar, dat de verhouding onbeslist bleef, maar toen achtte Jojakim het oogenblik gekomen om voorgoed en openlijk af te vallen van zijn Opperheer. In het derde jaar na het eerste aangegane accoord, en alzoo in 609 v. Chr., ging Jojakim hiertoe over. Nebucadnezar zag toen geen kans om Jojakim hierin onmiddellijk tegen te gaan, zoodat Jojakim gedurende vier jaren aan Egyptes leiband liep. Maar eindelijk verdroot hem dit toch, en toen in het zevende jaar van zijn Koningschap, en alzoo in het elfde jaar van Jojakims bewind, d. i. in het jaar 599 v. Chr., besloot hij een machtig leger tegen Jerusalem uit te zenden, nam het na een niets sparende belegering in, en Jojakim verloor zijn leven.

Het tegenstrijdige in de tijdsopgave ligt alzoo hierin, dat Daniël in den aanhef van zijn boek spreekt van het *derde* jaar van Jojakims regeering, terwijl uit de overige gegevens bij Jeremia, in het boek der Koningen en der Chronieken volgt dat, zuiver chronologisch genomen, de eerste aanval op Jeruzalem plaats greep in het *vierde* jaar van Jojakims bewind. Stel, dat Jojakim in de laatste maand van 610 den troon beklom, en dat Nebucadnezar in de eerste maand van het jaar 607 als legerhoofd optrad, in de vierde maand van dat jaar bij Karchemis het Egyptische leger versloeg, en in de negende maand van 607 Jerusalem innam en Jojakim onderwierp, dan kan en moet men, zuiver rekenend, chronologisch, zeggen, dat Jeruzalem werd veroverd in het *vierde* jaar van Jojakims bewind. Maar vraagt men, enkel op den duur van zijn bewind ziende, hoeveel jaren hij toen reeds regeerde, dan was het toch feitelijk eerst Jojakims derde regeerjaar, juist zooals Daniël in hoofdstuk I : 1 't zegt. Het is er mee als met de berekening van 'onzen eigen leeftijd naar onzen geboortedag. Wie in December geboren is, wordt eerst in December 1902 twee jaar. Doch naar den Almanak gerekend, was hij er reeds in 1900, doorleefde 1901 geheel, en nu ook 1902 bijna. Hij wordt dus pas twee jaar, maar is er toch in drie achtereenvolgende kalenderjaren reeds geweest.

Volgt nu in Daniël II : 1 v. v., dat in het tweede jaar van Nebucadnezar's Koningschap Daniëls Koningsdroom van het beeld met de vier metalen inviel, dan bleek toen de proeftijd van drie jaar te Babylon reeds achter hem te hebben gelegen. Ook dit echter levert geen bedenking op. Aan Nebucadnezar wordt in de H. Schrift een regeeringstijd van 45 jaar toegeschreven, terwijl Berosus hem op slechts 43 jaren stelt. Dit nu is daaraan toe te schrijven, dat Daniël rekent van at zijn optreden bij Karchemis, en tusschen den grooten slag bij Karchemis en zijn kroning te Babylon verliepen metterdaad twee jaren. Vandaar dat eenerzijds van 45 en anderzijds van een regeering van slechts 43 jaren gesproken wordt. Daar nu in Daniël II : 1 v.v. niet gedoeld wordt op wat Nebucadnezar als Kroonprins-veldheer voor de poort van Jerusalem deed, maar eenigliik op zijn feitelijk zitten op den troon van Babylon, kon hier niet anders gesproken worden dan van het *tweede* jaar van Nebucadnezar's Koningschap. Saam is er alzoo sprake van vier jaren. De leertijd van Daniël, Sadrach, Mesach en Abednego, had derhalve reeds een jaar geleden zijn einde bereikt, en zoo ligt er niets strijdigs in, dat Daniel als reeds volleerd droomduider reeds in het tweede jaar van 't feitelijke Koningschap van Nebucadnezar zijn plaats aan het Hof te Babel had ingenomen. Terecht is bovendien door de gelcovige uitleggers van Daniël's geschrift opgemerkt, dat in Daniël I aansluiting bestond aan het leven van Gods volk, en dat daarom in het eerste hoofdstuk te rekenen viel met wat te Jerusalem de beslissing gaf, en alzoo twee jaren vroeger viel, doch dat daarentegen bij den droom van Nebucadnezar Israël uitviel, en alleen te rekenen was met Nebucadnezar's Babylonisch bewind. Wie dezen gang van 't betoog in de Schrift wil nalezen, heeft, gelijk we reeds aangaven, in het tweede boek der Koningen het verhaal na te slaan vanaf hoofdstuk 23 : 34 tot 24 : 7, in het tweede boek der Chronieken hoofdst. 36 : 4—8. En voorts vooral Jeremia 46 : 2, dan hoofdst. 25 : 1 v. v. en ten slotte hoofdst. 36 : 1 v.v. En hierbij komt dan het veelzeggende stuk uit het verhaal van Berosus, dat in Flavius Josephus en Appius' citaten voor ons bewaard bleef. Op Berosus dient hier nauwkeurig gelet. Hij leefde toch in Babel, als heidenpriester in den tempel van Bel, toen Alexander de Groote Babylon binnentoog. Hij schreef in het Grieksch een werk in drie afdeelingen over de Chaldeeuwsche geschiedenis onder den titel *Chaldeica*. Het archief van den tempel had hem hierbij als bron gediend, en van meetaf genoot dit werk in heel Griekenland en West Azie groot aanzien. Het werk zelf bezitten we niet meer, doch rijke citaten er uit staan nog ten dienste, die door Muller in 1848 te Parijs in de Fragmenta historica Graecorum zijn uitgegeven. Breeder mag deze noot niet worden. Ze geeft slechts een proeve van 't pleidooi voor Daniëls echtheid, gelijk dit in tal van kundige schrijvers ons ten dienste staat.

„Gelijk als wanneer een vaandrager versmelt".

> Ook zal Hij verteren de heerlijkheid zijns woulds en zijns vruchtbaren velds, van de ziele af tot den vleesche toe; en hij zal zijn, gelijk als een vaandeldrager versmelt.
>
> Jesaja 10 : 18.

Een soldaat kan op het slagveld nog tot het laatst toe voor zijn leven vechten, maar de vaandrager kan dit niet. Hem is de vaan, is de banier, is de standaard toevertrouwd. Die moet hij omklemmen met zijn hand, ten laatste zelfs met bei zijn handen, en juist dit als vaandrig vervullen van zijn roeping, sluit doortastend zelfverweer voor hem uit. Hem is de strijd opgelegd voor zijn vaandel meer dan voor zijn eigen leven.

Dit nu is in dit aangrijpende woord van Jesaja, dat »de vaandrager ten leste versmelt« op den Assyriër toegepast. Als de Assyriër er Juda bijna onder heeft, zal Jehova het keeren, en dan zal uit Israël nog een hoopsken getrouwen gered worden, maar het Assyrische leger zal geheel te niet worden gedaan; zelfs zal in 't eind de vaandrager versmelten.

Hierbij is het nu het 't opmerkelijke, dat juist hetgeen voor den Assyrier de ondergang is, voor Juda 't teeken wordt van behoudenis.

Op het slagveld tegen elkaar instormend, heffen beide legers de banier omhoog, waaronder ze strijden. De Assyriër had zijn banier en vaandrager, en tegen dien Assyrier stond Israël met eigen banier en eigen vaandrager over.

Om die banier, om dat vaandel ging het ten slotte.

En nu wordt over Assyrie geprofeteerd, dat het ondergaat, want dat ten slotte zijn vaandrager versmelten zal. En hierin nu ligt rechtstreeks de tegenstelling, dat de eindtriomf aan Gods volk zal verblijven, want dat onder de heiligen, die voor de zake Gods strijden, van zulk een versmelten van den vaandrager nooit sprake kan zijn.

Wel uitwendig. Ook wie voor de zake Gods strijdt, kan er het leven bij inboeten, maar het vaandel laat de vaandrager, die voor God strijdt, nooit los.

Juist als de banierdrager des Heeren versmelt in de worsteling, triomfeert de martelaar, en aan de zake Gods verblijft de zegepraal.

De rol der martelaren blijft daarom in de historie van Land en Kerk zoo eerbiedwekkend.

Niet alsof elk martelaar steeds onder de heiligen als een heilige uitblonk. Ook velen hunner hadden stuitende feilen. Maar één ding hadden ze: in de zake Gods transigeerden ze niet. Als het om de eere Gods ging, kon men volkomenlijk op hen rekenen. En hun leven hadden ze als het moest er voor veil.

Van de martelaren gaat daarom, ook al ligt hun marteldood reeds bijna vier eeuwen achter ons, nog steeds een geroep der vereering op.

Slechts ééne misvatting drong, na hun sterven, maar al te zeer in Gods Kerk door, men rekende de te uitsluitend met het martelaarschap dat op den brandstapel of door het zwaard voleind werd, en men vergat al te zeer, hoe geheel dezelfde strijd alle eeuwen doorgaat, ook al komt het niet tot een gewelddadigen dood.

Van eeuw tot eeuw worstelt de Kerke Gods om de eere van den Christus hoog te houden, en steeds doet zich het tweeledig schouwspel voor, dat dan de één steeds meer aan den vijand toegeeft, voor hem uitwijkt, en ten slotte zich bij hem voegt, terwijl er tegenover die laffen steeds enkelen stonden en nog staan, die van geen wijken of wankelen wisten, en het onveranderlijk voor de zake des Heeren bleven opnemen.

Dit bracht hen dan niet op den brandstapel of op het schavot, maar het berokkende hun een bittere vijandschap in 't leven, een tegenwerking in al wat ze voor de eere Christi aandurfden, en ten slotte een miskenning en vervolging, die 't lijden van de martelaren soms evenaarde.

Voor de martelaren komt de worsteling neer op een beslissend oogenblik, op een standhouden in enkele uren, op een moedig zich in den dood geven, maar dan gaat het ook de heerlijkheid met hen in; terwijl omgekeerd de stille martelaar in het ordinaire leven, jaar in jaar uit, in dezelfde zielsbenauwing heeft te volharden. Tot in het eigen gezin zoo vaak miskend worden, en om desniettemin te volharden en 't nimmer op te geven, een moed en bezieling uit de Fontein des Heils mochten indrinken, die hen tot martelaren al de dagen huns levens, in stee van martelaren in één spanne des tijds, maakt.

De roeping in de worsteling voor de zake Gods, is dan ook zoo verschillend.

In den regel wordt in die worsteling Gods kind tot niet anders geroepen, dan om als held in den strijd den aanval te weerstaan, en als krijgsknecht des Heeren trouw op zijn post te volharden.

Maar altijd zijn er toch enkelen, die voor moeten gaan, en die de eere genieten, de banier te mogen dragen, niet enkel op een parade, maar ook als het op de bange worsteling aankomt, en of de zake van den vijand of de zake Gods moet triomfeeren.

Het zijn dan de vaandragers in de zaak des Heeren, die 't hardst beproefd, het bitterst vervolgd worden, en in de bangste worsteling hebben te volharden.

Verweer kunnen ze bijna niet voeren. Voor eigen zaak de worsteling opnemen, is hun niet doenlijk. Vooral waar het niet gaat om een klein wapperend vaandel, maar om de banier des Heeren, moet schier hun eenig bedoelen zijn, die banier vast te omklemmen, en met die banier tot in 't kamp der vijanden door te dringen. Een banier moet niet achteraf, half schuilend van verre blijven. Wie de banier draagt, moet omstuwd van zijn strijdende manschappen voor allen uit optrekken. Gaat 't scherp toe, dan moet de banier zelfs, soms in overmoed, vooruitgedragen, om de manschap, die weigeren zou, opnieuw met geestdrift voor de eere van het vaandel te doen oprukken.

En zoo is het in de worsteling voor Kerk, Maatschappij en Vaderland nog steeds.

Zij die als vaandrager vooruit moeten, die de banier tegen den vijand in moeten uitdragen, en in 't heetst van de worsteling voor de eere van Christus pal hebben te staan, ze hebben 't soms zoo lang. Ze kunnen zoo vaak zich zelf niet verweren. Ze moeten er alles aan wagen, om het heilige vaandel zich niet uit de hand te laten wringen.

Daarvoor offeren zij zich dan op. Daarvoor hebben ze het uiterste over. En telkens gevoelen ze, hoe hieronder hun kracht dreigt te versmelten.

Maar ook al bezwijken ze ten leste, toch zijn zij het, die eeuw in eeuw uit, tot den heiligen strijd voor de zake Gods aanvuren.

En moge dan al in 't eind ook de vaandrager versmelten, straks zullen anderen zijn heilige roeping overnemen.

Slechts één ding zullen ze nooit of nimmer doen. Bezwijken kunnen ze, maar zoolang hun hand nog den standaard van de heilige banier omklemmen kan, sterven ze liever, dan dat ze het vaandel overgeven.

Dr. A. K.

Amsterdam, 27 Oct. 1916.

Het zij ons vergund nog met een enkel woord terug te komen op de rede, die Prof. Bouman bij de overdracht van het rectoraat aan de Vrije Universiteit hield en waarvan we een vorig maal het korte persverslag mededeelden. Ze werd met bekwamen spoed gedrukt en zag onder den titel *Psychische Activiteit* bij de uitgeversfirma F. van Rossen het licht. Het gewaad, waarin deze rectorale oratie verscheen, is sober: haar omvang is klein, waar ze met de annales academiae mee niet meer dan 49 bladzijden beslaat en de vele vaktermen maken haar voor een leek op het gebied der wetenschap zeker niet gemakkelijk om te verstaan. De kracht van Prof. Bouman schuilt dan ook veel meer in streng wetenschappelijken betoogtrant, dan in het sieren eener rede met bloemkens van oratorie.

De beteekenis van deze oratie schuilt vooral daarin, dat ditmaal voor het eerst een hoogleeraar in de medische faculteit optrad om een rectorale oratie te houden. Dat feit spande de verwachting. En Prof. Bouman heeft in zooverre deze verwachting niet teleurgesteld, dat hij een onderwerp koos, dat, al staat het in zeer nauw verband met het bijzondere vak van wetenschap, dat hij onderwijst, tegelijk van hoog belang is voor de psychologie of zielkunde in het algemeen.

Hoofddoel van zijn betoog was toch om aan te toonen, dat de vroeger algemeen gehuldigde voorstelling van het zieleleven, alsof dit geheel mechanisch uit physiologische processen kon verklaard worden — een voorstelling, die vooral in medische kringen zeer geliefd was — met het experimenteel onderzoek niet klopt, de diepere verschijnselen van het zieleleven onverklaard laat, en daarom door de nieuwere geleerden al meer wordt losgelaten, om weer tot erkenning te komen, dat in de ziel een eigen activiteit schuilt. De grondfout van bedoelde voorstelling was, dat men de zintuigelijke waarneming als het een en al beschouwde, daaruit automatisch de gewaarwordingen en voorstellingen liet opkomen en deze voorstellingen dan louter beheerscht achtte door de associatiewetten. Aan de hoogere uitingen van het zieleleven, de gedachten en begrippen, ontzei men daarbij elke zelfstandige beteekenis; ze waren slechts hulpmiddelen om de feiten, die in de zintuigelijke ervaring waren gegeven, zoo eenvoudig mogelijk aan te duiden; hun ontstaan werd dan ook naar chemische analogieën verklaard als derivaten uit de zintuigelijke ervaring. Hoe groot de invloed dezer voorstelling ook op paedagogisch gebied is gewcest, is bekend. *Aanschouwelijk onderwijs* werd het wachtwoord der nieuwere paedagogiek; aan meêdeeling van gedachten en begrippen werd weinig meer gelecht. Zoo bleef van een eigen zelfstandig zieleleven niets meer over; wat wij zieleleven noemden, was niet anders dan reactie op de prikkeling der zintuigen, maar van een eigen activiteit der ziel was geen sprake.

Tegen deze voorstelling nu kwam Prof. Bouwman op, niet op ethische en metaphysische gronden, maar op gronden aan het experimenteel onderzoek ontleend. Dat experimenteel onderzoek toch heeft geleerd, dat reeds de gewaarwordingen en voorstellingen niet louter mechanisch en automatisch te verklaren zijn, maar dat hierbij wel degelijk een eigen activiteit van de ziel optreedt. En nog veel sterker bleek dit, toen men in den laatsten tijd dit experimenteel onderzoek ook uitstrekte tot de eigenlijke gedachten en begrippen; men leerde deze steeds meer als zelfstandige vormsels en waarden erkennen. Zoo kwamen de nieuwere onderzoekers er weer toe om van een eigen actie of daad der ziel te gaan spreken. En zoo bevestigt dit psychologisch onderzoek langs anderen weg, gelijk Prof. Bouman zijn rede besloot, wat Prof. Bavinck in zijn rede op het Philologencongres „de overwinning der ziel" op het materialisme heeft genoemd.

Dat Prof. Bouman aan het einde van zijn oratie niet dieper is ingegaan op de vraag, in welk verband deze nieuwere onderzoekingen en richtingen op psychologisch gebied met onze beginselen staan, moge een leemte wezen, maar ook zonder dat hij, die dit werk liever aan meer bevoegden overliet, dit verband aangaf, zal dit verband toch voor ieder deskundige wel duidelijk zijn. Zelf wees hij er reeds op, hoe het protest van de Christelijke paedagogen tegen het eenzijdig op den voorgrond schuiven van het aanschouwelijk onderwijs door deze nieuwe richting steun ontving. En het zou niet moeilijk vallen aan te toonen, hoe alleen wie deze activiteit der ziel aanneemt, om nu dit ééne punt slechts te noemen, de zedelijke verantwoordelijkheid van den mensch voor zijne gedachten en daden handhaven kan. Dieper hierop ingaan doen we thans echter niet. We zijn Prof. Bouman dankbaar, dat hij in zijn rectorale rede ons zien liet, hoe ook op dit gebied der »wetenschap« al meer verzet komt tegen de mechanische en in den grond materialistische opvatting van het zieleleven en daardoor zijdelings bevestigd wordt, wat de Christelijke wetenschap op grond van Gods Woord aangaande het wezen en de werking der ziel steeds heeft beleden.

De rechtspositie onzer predikanten.

Naar aanleiding van het feit, dat de heer O. Casimier, vroeger predikant bij de Gereformeerde Kerken, maar door de Classis Grootegast uit zijn ambt ontzet »wegens trouwelooze verlating van zijn dienst« nu langs rechterlijken weg zijn aanspraken zal doen gelden op een jaargeld, dat door de Synode hem werd toegekend, maar dat de Classis weigerde hem uit te betalen, wordt in een onzer politieke bladen geschreven, dat vrucht van dit proces zal kunnen zijn, dat »eens duidelijk aan het licht trede wat de rechtspositie van een predikant bij eene Gereformeerde Kerk« is.

Nu stellen we op den goeden naam van onze Kerken prijs, en wanneer niet in een liberaal, maar in een Anti-revolutionair dagblad de voorstelling wordt gegeven, alsof eerst door een proces van den wereldlijken rechter zou moeten blijken, wat de rechtspositie onzer predikanten is, dan meenen we, dat een woord van protest niet achterwege mag blijven. Te meer, waar ook in sommige kerkelijke bladen een niet geheel juiste voorstelling van deze zaak wordt gegeven.

De rechtspositie onzer predikanten is in de Kerkenorde, waaronder we leven, volkomen afdoende geregeld. In Artikel LXXIX wordt bepaald, dat een predikant alleen door het oordeel der Classis van zijn ambt kan ontzet worden en onze Kerkenorde wijst dus aan, welke rechter alleen bevoegd is het vonnis uit te spreken. En voorts worden in Artikel LXXX aangegeven »welke zonden waardig zijn met opschorting of afzetting van den dienst gestraft te worden", zoodat de Classis niet willekeurig kan te werk gaan, maar de bedoelde straf alleen kan uitspreken, wanneer een van de in Artikel LXXX genoemde »zonden« door den aangeklaagde is begaan.

Natuurlijk bestaat de mogelijkheid, gelijk dit bij elke rechtspraak het geval is, dat de rechter bij het constateeren van de overtreding zich vergist of een naar verhouding te zware straf uitspreekt, In dat geval kent Art. XXXI hem, die door de uitspraak der Classis zich verongelijkt acht, het recht toe om zich te beroepen op een »meerdere vergadering«, en hij kan dit appel voorzetten tot de Generale Synode toe. Eerst wanneer deze uitspraak heeft gedaan, heeft het vonnis kracht van gewijsde gekregen. Hetzelfde wat ook bij de burgerlijke strafprocedure plaats vindt, waar ieder zich beroepen kan op een hoogeren rechter, totdat de Hooge Raad de eindbeslissing geeft. Zelfs is de kerkelijke procedure in dit opzicht nog veel gemakkelijker dan de burgerlijke, omdat de kerkelijke procedure niet aan zooveel formaliteiten gebonden is en ook voor den appellant geen financieele kosten medebrengt.

In welk opzicht de rechtspositie onzer predikanten dus onzeker of twijfelachtig zou wezen, is niet wel in te zien. En althans zal een procedure voor den wereldlijken rechter over een jaargeld, door de Synode aan een voormalig predikant toegekend, maar dat de Classis weigert uit te betalen, hierover wel geen het minste licht verspreiden. Gesteld toch, dat de rechtbank de Classis veroordeelde om dit jaargeld uit te betalen, dan zou daaruit alleen blijken, dat de rechter de uitspraak der Synode handhaafde, maar niet, of de rechtbank het afzettingsvonnis zelf rechtvaardig oordeelde of niet.

Natuurlijk betreuren ook wij het zeer, dat de Classis Grootegast aan het besluit der Synode geen gehoor gaf. Ze heeft daardoor gemaakt, dat deze zeer onverkwikkelijke geschiedenis weder stof van allerlei beschuldigingen tegen onze Kerken gaf. En waar het hier geen rechtsquaestie gold, maar alleen een financieele tegemoetkoming, had de Classis zich zelf en onze Kerken veel verdriet kunnen besparen, wanneer ze naar het advies der Synode gehandeld had.

Intusschen dient wel in het oog te worden gehouden, dat de vraag, of een kerkelijk vonnis, waardoor een predikant uit zijn ambt gezet is, op zich zelf billijk en rechtvaardig is, niets te maken heeft met de rechtspositie onzer predikanten in het algemeen. Bij elke rechtspraak komen onjuiste of verkeerde vonnissen voor, zonder dat iemand daarom meent, dat de rechtspositie der burgers twijfelachtig is. Gesteld dus zelfs, dat de classis Grootegast zich vergiste, toen zij den heer Casimier schuldig verklaarde aan trouwelooze verlating van zijn ambt, dan had de heer Casimier, door in appèl te gaan bij de meerdere vergaderingen, redres kunnen en moeten zoeken. De Kerkenorde zelf gaf hem dit rechtsmiddel aan de hand. In plaats van dit te doen, scheidde hij zich van de Gereformeerde Kerken af en werd lidmaat van de Hervormde Kerk. De mogelijkheid tot rechtsherstel werd daardoor door hem zelf afgesneden. Wie geen lid der Kerk is, kan toch niet in appèl gaan. En zelfs al zou de Synode hem eereherstel hebben willen geven, men kan iemand, die lid van een andere Kerk geworden is, niet in het predikambt bij onze Kerken herstellen! De fout ligt dus niet aan een gebrekkige of ongenoegzame rechtsregeling in onze Kerken, maar alleen daarin, dat de heer Casimier van de hem geboden rechtsmiddelen geen gebruik heeft gemaakt.

Wel stelt dit droeve geval echter de vraag aan de orde, of de Kerken, wanneer zij meenen iemand uit zijn ambt te moeten ontzetten om dergelijke redenen, niet tevens maatregelen moeten nemen, om te zorgen, dat zulk een predikant niet met zijn gezin broodeloos wordt. Natuurlijk zijn er gevallen, waarin het vonnis der afzetting in volle zwaarte op den betrokkene drukken moet, bijv. wanneer hij aan ergerlijke zedelijke misdrijven zich schuldig heeft gemaakt. Maar er zijn ook gevallen denkbaar, bijv. wanneer een predikant een ketterssche leer drijft of wegens ongenoegen met zijn gemeente zijn dienst verlaat, waarbij het hard en onbillijk zou wezen, hem, gelijk men dit noemt, naakt aan den dijk te zetten. Voor een predikant, die uitsluitend voor de Theologie is opgeleid, is het uiterst moeilijk een andere levenspositie te vinden, vooral wanneer hij op rijper leeftijd is. In dat opzicht zou een nadere regeling dus aanbeveling verdienen.

Stemming of lot?

Een onzer lezers vraagt ons, wat er tegen kan zijn, wanneer de ouderlingen en diakenen niet door stemming, maar door het lot worden aangewezen?

Nu zal de bedoeling van deze vraag wel niet wezen, dat de aanwijzing der ambtsdragers in Christus' Kerk alleen door het lot zou moeten geschieden; want niet alleen dat dit practisch onuitvoerbaar zou wezen, maar het zou geheel in strijd zijn met wat de Heilige Schrift ons leert. De eenige maal, dat het Nieuwe Testament gewag maakt van het gebruik van het lot bij de verkiezing van een ambtsdrager, is Hand. I : 26 waar de verkiezing van een Apostel in de plaats van Judas Iscarioth ons verhaald wordt. En ook dan wordt het lot eerst geworpen, nadat de Apostelen met de gemeente twee candidaten hadden gesteld, die voldeden aan de eischen voor het Apostelambt te stellen.